

taa esiin kysymyksen siitä, voisi-ko jokin yhteinen tekijä tai 'tekijäryvä' selittää eri maissa tapahtunutta puhutavan muutosta." Kysymys on hyvä, samoin oletus siitä, että ollaan tekemisissä "riskiyhteiskunnan" uhkatteemojen kanssa hyvinvointivaltion ekspansiovaiheen jälkeisissä prosesseissa. Mutta ei ole syytä kiirehtiä olettamaan, että ilmiö on yksi ja sama, tekijäryvä vain puuttuu. Kirjassa kyllä *tehdään* siitä yksi ja sama.

Harrikari panee merkille huoli-käsitteen ilmaantumisen ja nopean leviämisen. Yhtäällä palsamimillimetrin tarkka erittely on toisaalla summittaista: on vain yksi huoli-käsite, kaikki huolipuhe on samaa huolipuhetta. Harrikari ei mene *homonyymien*, samanasuisten sanojen taakse, kategorisointi tuntuu riittävän. "Homogeenisen puhunnan ilmaantuminen sekä yhteisten käsitteiden hyväksyminen ja vakiintuminen kertovat vaihtoheddottomuudesta ja toiminnan

poliittisen pelivaran kaventumisesta." Samaan koriin joutuvat Harrikarilla jopa paradigmaattisesti täysin vastakkaiset huolen käsitteellistykset. Tämä tehdään jättämällä käyttämättä kategorisointiin sopimattomat alkuperäisartikkelit ja poimimalla viereisiltä sivuilta viittauksiltaan epämääräisemmät toisen käden lähteet. Harrikari kaipaa käytäntöihin dialogisuutta ja edes hienoista irrottautumista rikoksentorjunnan näkökulmasta. Eettisellä lähteiden käytöllä tuota olisi löytynyt yllin kyllin.

Mittavan tutkimuksen tuloksena hahmottuu riskipolitiikka, jonka kolme keskeistä elementtiä ovat huolen ontologia, riskin epistemologia sekä puuttumisen metodologia, strategia ja taktiikka. Tuon politiikan keskeisen toimijakolmikron muodostavat konservatiivipoliitikot, ilta-päivälehdistö ja poliisiammattikunta. Tutkimus itsessäänkin rakentui kolmesta peruselementistä: idealisoitu hyvinvointi-

politiikka, yhtenäistetty kontrollipolitiikka ja puhunnasta käytäntöihin vienyt silta, rikoksentorjuntaohjelma.

Aivan tutkimuksen lopulla tuo silta problematisoituu: "Kansallisen ohjelman diskurssit viittavat sekä hyvinvointi- että riskipolitiikan elementteihin. Kumpikaan niistä ei toteudu ohjelmatekstissä puhtaana tai hallitsevana." Odottamatta aukeaa siis mahdollisuus eritellä jännitteisissäkin suhteissa olevia käytäntöjä! Ohjelmallisuudestaan huolimatta Harrikari saa näkyviin jotain sellaisesta, mikä on toistaiseksi jäänyt "ikärajoihin, hallintosektoreihin tai vakiintuneiden, tieteenalakohtaisiin käsitteistöihin rajoittuvan tutkimuksen ulkopuolelle – ja siten ollut lapsia ja nuoria koskevien analyysien ulottumattomissa". Jotain muuta kuin neutraaleja projekteja on tapahtumassa. Toivottavasti Harrikarin teesit virittävät risti-riitoja sietävää tutkimusta.

Taiteen roolista yhteiskunnassa

ULLA VIERTOLA

Kun kampakeraaminen kansalainen paineli kuvioita saviastian kylkeen, hän tuskin tiesi laativansa nimeä kokonaiselle kulttuurille. Menneisyyden peittoon jää, tarvittiinko tuohon aikaan astioiden kuvioimiseen taiteilijakoulutusta ja mitä mieltä yhteisön muut jäsenet olivat koristelijan puuhista. Kuitenkin on mahdollista olettaa, että hän tunsii työssään luovan te-

kemisen riemua. Oletamus perustuu siihen, että moni turha ja tarpeeton, taloudellisesti hyödytön taidepuuha on ihmisten mielestä hauskaa. *Taide keskellä elämää* on syntynyt osana Nyykytaiteen museo Kiasman vuonna 2005 käynnistämää ohjelmahanketta *Robkeus, ilo, kriittisyys – Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistumisessa*. Tässä teoksessa keskustelun kohteena ovat

Marjatta Bardy,
Riikka Haapalainen,
Merja Isotalo &
Pekka Korhonen (toim.)
Taide keskellä elämää
Like, 2007
333 s.

taiteen ja hyvinvoinnin arkiset suhteet. Yli neljäkymmentä kir-

joittajaa tarkastelee näitä suhteita konkreettisesti, teoreettisesti ja poliittisesti. Kirjoittajaryhmä on monialainen, mukana on eri alojen taiteilijoita ja taiteen opettajia, mutta toisaalta myös sosiaalityön ja sosiaalipoliittikan kenttätöntekijöitä ja tutkijoita. Kirjoittajien taustoista löytyy hyvin erilaisia instituutioita, esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitos, Kansanterveyslaitos, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto ja Kuvataideakatemia. Kirjoittajien ammattinimikkeet ovat jännittävää luettavaa, listasta löytyvät muun muassa valtio-opin dosentti, näyttelijä, sarjakuvataiteilija ja komentajakapteeni. Johdantoluvun riveiltä ja rivien välistä voi lukea, että teoksen toimittaminen on ollut haastava hanke. Näillä lähökohdilla teos vaikuttaa hyvin mielenkiintoiselta: mitä on luvassa, mitä tällainen monenkirjava ihmisjoukko on saanut aikaan keskenään?

Mika Ojakangas tarkastelee kelvollisen kansalaisen mallia artikkelissa *Passiivisuus – hyvinvointiyhteiskunnan vihollinen?* Ojakangas valitsee kohteeksi Juutas Käkriäisen hahmon *Joel Lehtosen* romaanissa *Putkinotko* ja miettii Käkriäisen olemusta kahden eri aikakautena kirjoitetun, hyvinvointivaltiota käsittelevän tekstin pohjalta. Tekstit ovat *Pekka Kuusen 60-luvun sosiaalipoliittikka* ja *Antti Hautamäen 1990-luvun alussa* julkaistu *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa*. Ojakankaan huomioiden perusteella sekä Pekka Kuusen organisoidun hyvinvointivaltion että Antti Hautamäen spontaanin hyvinvointivaltion mallikanalain on taloudellisesti aktiivinen ja tuottaa hyötyä myös muille kuin itselleen. Aktiivi-

suuden käyttövoimana on jatkuva tyytymättömyyden tunne. Ojakangas kuitenkin aprikoi sitä, millainen olisi todellinen hyvinvointivaltio. Jos valtion päämääränä on kansalaisten paras, sen olisi sallittava myös passiivinen tyytyväisyys heille, jotka kykenevät sellaista tuntemaan. Juutas Käkriäinen oli mitä oli, välillä maanisen aktiivinen ja välillä pitkiä aikoja passiivisessa lepotilassa. Nykypäivän hyvinvointivaltiokansalaisella ei saa olla välinpitämättömyyden hetkiä. Maaninen aktiivisuus on normi. Juutas Käkriäinen ei normeista välitä, ja muhkeinta hänessä on täysi itseriittoisuus, jonka toteuttamista reipas ja yritteliäs vaimo suuresti avittaa. Tästä voisi vetää sen johtopäätöksen, että passiivisesta tyytyväisyydestä nauttiminen on mahdollista heille, joilla on taloudellisesti aktiivinen puoliso. Aasinsilta taiteisiin ja taiteilijoihin on valmis, sillä monen taiteentekijän jokapäiväinen leipä on ns. kunnan työtä tekevän elämäkumppanin taskussa.

Taide ei kuitenkaan ole yhtä itseriittoista kuin Juutas Käkriäisen maallinen vaellus. Nykyään taiteeseen liittyy voimakas aktiivisuuden vaade. Taiteilijan on oltava aina tyytymätön ja tuotava esiin epäkohtia. Tyytymätön ja epäkohtakeskeinen taide saa hyvinvointiyhteiskunnassa aikaan ainakin jonkinlaista kasvua silloin, kun se kasvattaa suomalaisten entuudestaan korkeaa masennuslääkityksen tarvetta. Taiteen toinen, perinteisempi tarkoitus on ollut pönkittää eliittien ihmisarvoa. Kun eliitit monopolisoivat taiteen, kysymys on halusta olla paitsi poliittisesti ja taloudellisesti, myös kulttuurisesti massojen yläpuolella. Samalla taiteen yksityisomistaminen rauhoit-

taa omatuntoa, sillä se on tehokas massojen dehumanisoinnin väline: oikeasta kulttuurista tietämättömät ovat vailla ihmisarvoa. Nuo taiteen tekemisen en-tiset ulottuvuudet saavat tässä teoksessa rinnalleen kolmannen näkökulman. Kysymys on taiteesta tyytyväisyyden tunteen synnyttäjänä. Tällainen tyytyväisyys on liittymistä yhteen itsensä ja toisten kanssa luontaisesti aktiivisella tavalla. Teoksen päälimmäiseksi tarkoitukseksi mainitaan taiteen tuominen mukaan uusiin sosiaalisiin suhteisiin. Perimmältään on ilmeisesti kysymys taiteen asemasta nykypäivän spontaaniin suuntaan ohjatussa hyvinvointivaltiossa. Ojakangas päätyy siihen ajatukseen, että taide toimii hyvinvointiyhteiskunnan uudistajana silloin, kun se ei yritä uudistaa hyvinvointiyhteiskuntaa. Tarkoittaneeko tuo sitä, että taiteen avulla yksilö voi uudistaa itseään ja omaa hyvinvointiaan, josta sitten ulottuu kerrannaisvaikutuksia koko yhteiskuntaan? Arkielämässä tällaisia luontaisia aktiviteetteja harjoitetaan esimerkiksi kansalaisopistoissa. Sosiaalityön parissa kehitellään tanssiryhmäproduktioita tai sarjakuvatyöpajan kaltaisia uusia tapoja kohdata vakavasti syrjäytyneitä ihmisiä. Kysymys ei ole terapeutin antamasta terapiasta, vaan omaehtoisesta luovasta taidetoiminnasta.

Marjatta Bardyn mukaan yhteisöllinen taidetoiminta on vahvasti tilannesidonnaista. Osallistajat luovat sen, mitä tavoitellaan. Hankkeen ytimessä on myönteinen ja kunnioittava suhde ihmiseen. Vastakohta yleiseen taidekäsitukseen on ilmeinen, kun tarkastelee niin sanotulle oikealle taiteelle asetettuja kriteerejä. Oikea taide pyrkii vastaamaan ulkopuolelta annet-

tuihin, myös taloudellisesti arvotettuihin vaatimuksiin. Taiteen ihmiskäsitys on perustaltaan arvottava: vain muutamat harvat ihmiset yleensä ovat todellisia taiteilijoita. Tällä tavalla taide on erotettu ulos arjen elämästä vain niille, jotka tietävät ja osaavat. Tärkeintä on valmis tuotos, pahimmillaan ”tuote”. Yhteisöllisenä toimintana taide ei kuitenkaan ole tavoitteellista eikä tulosta arvioida rahassa tai kunniaassa. Tärkeintä on itse tekemisprosessi ja se, mitä tekijä tuntee ja ajattelee.

Cecilia von Brandenburg miettii taiteen ja arkisen työn suhdetta artikkelissa *Taide ja työhyvinvoinnin edistäminen – tehokkuusajattelua vai elämänlaadun parantamista?* Ainakin urheiluintoissa Suomessa taide on fyysiselle suorituskvyyllle alisteista samassa suhteessa kuin maakuntalehdessä on yhtä kulttuurisivua kohden kolme sivua urheilua. Artikkeliksi pysäyttää vallankumouksellisen ajatuksen äärelle – voisiko taiteilija olla samalla tavalla työntekijän hoitaja kuin fysioterapeutti, jonka hoitomaksuista saa Kelakorvausta? Yritykset kiinnittävät huomiota työntekijöidensä fyy-

siseen kelpoisuuteen, hankkivat askelmittareita ja julistavat vapaa-ajan kävelykilpailuja. Fyysisen kunnon ylläpitäminen on puolipakollista, mutta johtaisiko myös kognitiivisten kykyjen huomioon ottaminen työpaikoilla siihen, että työntekijöille jaettaisiin kulttuurikortteja, joihin heidän edellytettäisiin hankkivan taide-elämysleimoja?

Taide keskellä elämää -teoksen alussa huomio kiinnittyi kirjoittajien suureen lukumäärään ja monialaisuuteen. Tämä piirre on ollut haaste tekijöille, ja se paljastuu haasteeksi myös lukijalle. Artikkeleita on paljon, ja ne ovat tyyliltään erilaisia. Aivan jokaisen kohdalla merkitys kokonaisuuden kannalta ei välttämättä aukene. Tuloksena on uuvuttava hajanaisuus. Eräs merkittävä teemakin piilottelee aivan loppuhetkille: paljon ja kaikenlaista tekstiä on kahlattava, ennen kuin *Niina Nurminen* ja *Merja Isotalo* pääsevät tarkastelemaan taiteilijan roolia yhteiskunnassa. Heidän riviensä välistä voi löytää sen aiheellisen kysymyksen, miksi tämä yhteiskunta yleensä kouluttaa taiteilijoita, kun heille ei näytä löytyvän mitään asi-

allista käyttöä? Kun demokraattisessa yhteiskunnassa näyttelijäksi tai kuvataiteilijaksi haluaa ei voida pakottaa opiskelemaan putkimieheksi, yhteiskunta voisi reagoida taiteilijoiden väistämättömään olemassaoloon muutenkin kuin vain laatimalla lisää rajoituksia heidän olemattomaan sosiaaliturvaansa. Nurminen mielestä taiteilija voi nykypäivänä osallistua hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen menemällä mukaan arkeen, sinne missä ihmiset ovat. Taiteilijan ammattitaito on monella tapaa hyödynnettävissä. Tämä kuitenkin herättää tunteita ja ennakkoluuloja, joiden pohjana ovat vanhat käsitykset siitä, mikä on taiteilijan rooli ja mikä on taidetta. Teoksesta löytyvät myös taiteilijoiden itsensä tuntemat pelot siitä, että heitä käytetään väärin ja väärin tarkoituksiin. Taiteilijasta ei saisi tulla aivopesukonetta työelämän tarpeisiin tai sosiaalista systeemisopeuttajaa. Syväällä itseriittoisen Juutas Käkriäisen sydäneläyksen muhii edelleen vahva pelko siitä, että hänestä tehdään väärällä tavalla aktiivinen – että toiset pääsevät häntä määrittelemään.

Suhteet Venäjällä suomalaisin silmin

PIRJO PÖLLÄNEN

Suhteiden Venäjä – mistä siinä oikeastaan on kysymys, mitä se tarkoittaa, mihin sillä viitataan ja minne kaikkialle suhteiden merkitys nykyvenäläisessä yhteiskunnassa yltää? Nämä ovat kysymyksiä, joihin Suvi Salmenniemen ja

Anna Rotkirchin toimittama kirja pyrkii vastaamaan. Vastauksia annetaan, ja ne ovat selkeitä. Suurin osa artikkeleista on kirjoitettu niin vakuuttavasti ja informaatiota siirtävästi, ettei lukija ensi lukemalta tule juuri vasta-

Suvi Salmenniemi &
Anna Rotkirch (toim.)
Suhteiden Venäjä
Helsinki: Gaudeamus,
2008
311 s.